

بررسی مناقشه‌ی سرزمینی میان عربستان سعودی و مصر از دیدگاه جغرافیای سیاسی دریاها

دره میرحیدر (استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران)

dheidar@ut.ac.ir

مصیب قره‌بیگی (دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

m.garehbaygi@ut.ac.ir

چکیده

با تقابل فزاینده‌ی ژئوپلیتیک عرب - صهیونیسم از ۱۵ می ۱۹۴۸ میلادی، اسرائیل دو بار در سال‌های ۱۹۵۲ و ۱۹۶۷، جزایر تیران و صنافیر را به همراه شبه‌جزیره‌ی سینا به اشغال درآورد. پس از انعقاد پیمان صلح کمپ دیوید و ماده‌ی الحاقیه‌ی آن در ۱۹۷۹، اسرائیل در ۱۹۸۲ نیروهای خود را از جزایر و شبه‌جزیره‌ی سینا بیرون کشید. همزمان در کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها با اطلاق عنوان «بین‌المللی» به تنگه‌ی تیران، حق عبور بی‌ضرر غیرقابل تعلیق برای اسرائیل فراهم شد. از فروردین ۱۳۹۵ تا دی ۱۳۹۵ (۸ آوریل ۲۰۱۶ تا ۱۶ ژانویه ۲۰۱۷) دو رخداد مهم حاکمیت این جزایر را تحت تاثیر قرار داد؛ نخست، اعطای حاکمیت جزایر تیران و صنافیر از سوی رئیس‌جمهور مصر به عربستان و سپس تعلیق این حکم توسط دادگاه عالی مصر^۱. مقاله‌ی پیش‌رو با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی تاریخی - حقوقی مسئله‌ی حاکمیت در جزایر تیران و صنافیر پرداخته است. نتایج، نشان می‌دهد که جزایر به - لحاظ تاریخی به کشور مصر تعلق دارند. اگر جزایر تیران و صنافیر به حاکمیت عربستان درآید، در آن صورت هر دو کشور در دریای سرزمینی تنگه‌ی تیران مشترک هستند، اما اگر جزایر در حاکمیت مصر باقی بماند، در آن صورت، تمامی تنگه در حاکمیت مصر خواهد بود. همچنین با توجه به پیمان صلح کمپ دیوید و کنوانسیون ۱۹۸۲، واگذاری جزایر تیران و صنافیر به عربستان و یا ابقای آن در حاکمیت مصر، تغییری در نظام حقوقی آمد و شد در تنگه‌ی تیران ایجاد نخواهد کرد.

واژگان کلیدی: تنگه‌ی تیران، جزیره‌ی صنافیر، جزیره‌ی تیران، جغرافیای سیاسی دریاها، مصر، عربستان.

۱ گفتنی است که در تاریخ ۱۴ ژوئن ۲۰۱۷، پارلمان مصر طی مصوبه‌ای با واگذاری جزایر تیران و صنافیر به عربستان موافقت کرد. این مصوبه برای قانونی و نهایی شدن باید به امضای رئیس‌جمهور مصر (عبدالفتاح السیسی) برسد. این رخداد، تغییری در نتایج مقاله ایجاد نمی‌کند.

مقدمه

با وجود ادامه‌ی تنش‌ها در ساختار حکومتی دولت مصر، به‌نظر می‌رسد که عربستان سعودی از آشفتگی فضای سیاسی در کشور مصر برای قلمروسازی خود بهره می‌برد. جزایر تیران و صنایع از زمان شکل‌گیری رسمی کشور عربستان تا به امروز، همواره محل نزاع سرزمینی میان ریاض و قاهره بوده است. از دیگر سوی، اسرائیل از طریق بندر ایلات در شمال خلیج عقبه، تنگه‌ی تیران را به‌عنوان تنها راه دسترسی خود به دریای سرخ و اقیانوس هند می‌داند. در خلال جنگ‌های کشورهای عربی با اسرائیل که به مدت ۳۰ سال به درازا انجامید، تنگه‌ی تیران و جزایر تیران و صنایع همواره نقشی استراتژیک برای دو طرف درگیر ایفا کرده است. موقعیت استراتژیک دو جزیره‌ی تیران و صنایع در کناره‌ی شرقی تنگه‌ی تیران و نیز تعلق کناره‌ی غربی این تنگه به شبه جزیره‌ی سینا، سبب شد تا مصر به‌عنوان یکی از مهمترین کشورهای عربی درگیر با اسرائیل به حضور نظامی در دو جزیره‌ی تیران و صنایع تن در دهد تا از این طریق با کاستن ژرفای ژئوپلیتیک اسرائیل در خلیج عقبه و دریای سرخ، مانع از دسترسی این کشور به اقیانوس هند شود. اسرائیل نیز با توجه به اهمیت استراتژیک تنگه‌ی تیران و دو جزیره‌ی تیران و صنایع، اقدام به اشغال نظامی این دو جزیره به همراه شبه جزیره‌ی سینا کرد تا از دسترسی آزاد خود به دریای سرخ و اقیانوس هند اطمینان حاصل کند.

پیمان صلح کمپ دیوید در سال ۱۹۷۹ و پس از آن، کنوانسیون سوم حقوق دریاها در ۱۹۸۲، توانست نظام آموشد در تنگه‌ی تیران را به سود اسرائیل حل کند. برپایه‌ی پیمان صلح کمپ دیوید، اسرائیل پذیرفت که از جزایر تیران و صنایع و شبه جزیره‌ی سینا خارج شود و در عوض، مصر آزادی کشتیرانی در تنگه‌ی تیران برای اسرائیل را به رسمت بشناسد. در کنوانسیون سوم حقوق دریاها نیز با اعلام تنگه‌ی تیران به‌عنوان یک تنگه‌ی بین‌المللی، حق عبور ترانزیتی برای اسرائیل به رسمیت شناخته شد. تحولات اخیر در فضای سیاسی مصر و اعلام واگذاری دو جزیره‌ی تیران و صنایع از سوی مصر به عربستان در سال ۲۰۱۶، مجموعه‌ای از تحولات را دامن زد که از نظرگاه جغرافیای سیاسی دریاها به‌عنوان شاخه‌ای از جغرافیای سیاسی و حقوق بین‌الملل، قابل بررسی است. از این رو، هدف پژوهش حاضر بررسی ابعاد حقوقی، اقتصادی، استراتژیک و سرزمینی جزایر تیران و صنایع و نیز تاثیر آن بر تنگه‌ی تیران، قلمرو دریایی عربستان سعودی در دریای سرخ است. تذکار این نکته ضروری است که بی‌ثباتی پدید آمده در فضای سیاسی مصر و ادامه‌ی تحولات مرتبط با آن و نیز افزایش مداخلات عربستان در فضاهای

استراتژیک منطقه (که می‌تواند با سرمایه‌گذاری و فشار توامان، کشورهای بی‌ثباتی مانند مصر را متاثر کند)، فرجام واگذاری دو جزیره‌ی تیران و صنافیر به عربستان سعودی را در آینده نیز با تغییراتی مواجه خواهد ساخت. با این حال، صرف‌نظر از آنچه در آینده رخ خواهد داد، فرضِ واگذاری دو جزیره‌ی تیران و صنافیر به عربستان و نیز تأثیر این واگذاری بر تنگه‌ی تیران را می‌توان از نظرگاه جغرافیای سیاسی دریاها بررسی کرد. تحولات آینده در این دو جزیره، هرچه باشد، می‌توان برپایه‌ی کنوانسیون سوم حقوق بین‌الملل دریاها سرنوشت آمدوشد در تنگه‌ی تیران را مشخص کرد. همچنین، با توجه به تحولات صورت گرفته، می‌توان مرزهای دریایی عربستان و مصر در دریای سرخ را بررسی کرد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر روش، توصیفی-تحلیلی و از نظر ماهیت، تاریخی-حقوقی است. شیوه‌ی گردآوری داده‌ها نیز به روش اسنادی-کتابخانه‌ای انجام گرفته است و با شناسایی اسناد حقوقی مرتبط با جزایر تیران و صنافیر در برهه‌های مختلف تاریخی، به بررسی ابعاد حاکمیتی جزایر از دیدگاه جغرافیای سیاسی دریاها پرداخته شده است. همچنین، دو مسئله‌ی دریای سرزمینی و نظام حقوقی تنگه‌ی تیران با توجه به تغییرات احتمالی حاکمیت جزایر تیران و صنافیر میان مصر و عربستان، واکاوی شده است.

محیط‌شناسی پژوهش

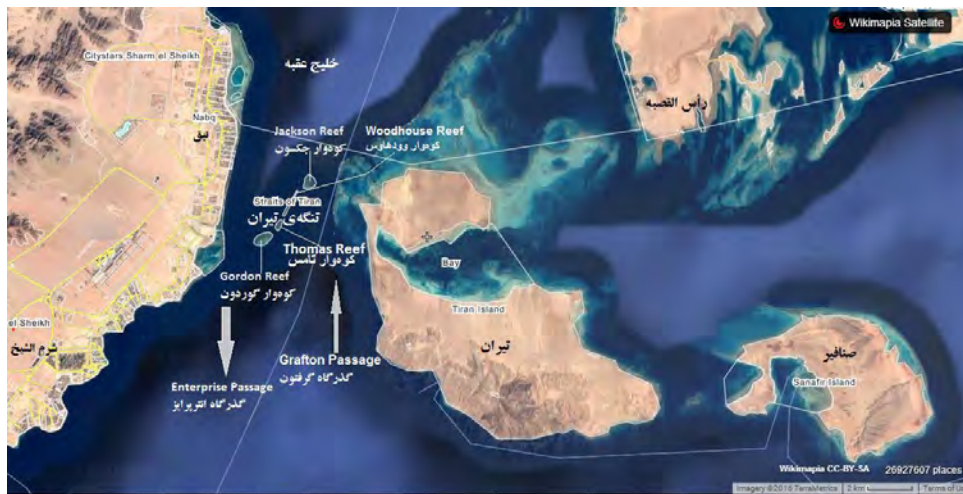
جزیره‌ی تیران (در زبان عبری به این جزیره، «یوتوات»^۱ گفته می‌شود) و صنافیر در سمت شرق تنگه-ی تیران، منتهی‌الیه شمال دریای سرخ، جنوب شرق شبه جزیره‌ی سینا و غرب عربستان سعودی واقع شده‌اند (نقشه‌ی شماره‌ی ۱). موقع ریاضی جزیره‌ی تیران ۲۷ درجه و ۵۷ دقیقه و ۱۳/۶۹ ثانیه‌ی شمالی و ۳۴ درجه و ۳۲ دقیقه و ۵۵/۳۰ ثانیه‌ی شرقی است. جزیره‌ی صنافیر نیز که در سمت شرقی جزیره‌ی تیران قرار دارد، دارای موقع ریاضی ۲۷ درجه و ۵۵ دقیقه و ۵۶/۱۵ ثانیه‌ی شمالی و ۳۴ درجه و ۴۲ دقیقه و ۴۴/۲۱ ثانیه‌ی شرقی است. مساحت جزیره‌ی صنافیر برابر با ۳۳ کیلومتر مربع (۱۳ مایل مربع) و مساحت جزیره‌ی تیران ۸۰ کیلومتر مربع (۳۱ مایل مربع) می‌باشد (Colin, 2013: 122). تنگه‌ی تیران نیز که حد فاصل جزیره‌ی تیران و شبه جزیره‌ی سینا است و خلیج عقبه را به دریای سرخ متصل می‌کند، دارای حداقل پهنای ۵/۵۹۵ کیلومتر (۳ مایل دریایی)، طول ۱۲/۹۷۱ کیلومتر (۷ مایل دریایی) و عمق ۸۳-۱۷۳ متر

است. این تنگه که میان دولت‌های ساحلی عربستان سعودی و مصر قرار دارد، روزانه کمتر از ده کشتی در آن آمدوشد دارند (Mirheydar et.al, 2012:270). اقلیم دو جزیره تیران و صنایع و نیز تنگه تیران، همانند بخش اعظم غرب عربستان، گرم و خشک است. این دو جزیره تقریباً خالی از هرگونه پوشش گیاهی هستند و ساختار سطح زمین آن، سنگلاخی و بیابانی است. تنگه تیران نیز دارای همین ویژگی اقلیمی است. با این حال، سمت غرب تنگه در مقایسه با بخش شرقی آن، دارای آب زلال‌تر و شفاف‌تری است. عدم شفافیت آب در بخش عربستانی تنگه تیران در مقایسه با بخش مصری آن، می‌تواند به دلیل وجود کوه‌وارهای مرجانی^۱ بیشتر در قسمت شرقی تنگه باشد (NASA, 2017: 1). روی هم رفته ۴ کوه-وار مرجانی با نام‌های «وود هاوس»^۲ و «جکسون»^۳ در بخش شمالی و کوه‌وار «تامس»^۴ و «گوردون»^۵ در بخش جنوبی تنگه تیران وجود دارند. ورودی بخش غربی (مصری) تنگه تیران، «انترپرایز»^۶ و ورودی بخش شرقی (عربستانی) آن، «گرافتون»^۷ نام دارد (شکل شماره ۱).

نقشه ۱- موقعیت جزایر صنایع و تیران و تنگه تیران (منبع: World Map)

- 1 Coral Reefs
- 2 Wood House
- 3 Jackson
- 4 Thomas
- 5 Gordon
- 6 Enterprise Passage
- 7 Grafton Passage

شکل ۱- تصویر ماهواره‌ای از جزایر تیران و صنایع و تنگه‌ی تیران
(منبع تصویر: Wikimapia, 12/December/2016، ترسیم جزئیات از نگارندگان)

یافته‌ها و بحث

بر اساس آنچه از توافق‌نامه‌های حقوقی در منابع معتبر بین‌المللی انتشار یافته است، مجموعه تحولات زیر درباره‌ی دو جزیره‌ی تیران و صنایع رخ داده است:

توافق‌نامه‌ی مصر و امپراتوری عثمانی، ۱۹۰۶

مصر که در این زمان در تصرف بریتانیا بود، با امپراتوری عثمانی مرزهای دریایی خود را ترسیم کرد که به موجب آن، حاکمیت شبه جزیره‌ی سینا به مصر اعطا شد. در ۱۹۴۹ عربستان سعودی بدون انعقاد معاهده‌ی رسمی، «موافقت کرد که مصر به اشغال جزایر تیران و صنایع اقدام کند تا بتواند کنترل تنگه‌ی تیران را برای مبارزه با اسرائیل در دست بگیرد» (Drysedale & Blake, 2007:188).

حاکمیت دوفاکتوی مصر بر صنایع و تیران در سال ۱۹۵۰

پس از شکل‌گیری رسمی عربستان سعودی در ۱۹۳۲، و در سال ۱۹۵۰ نظام سعودی مدعی مالکیت دو جزیره صنایع و تیران شد. مصر با استناد به معاهده ۱۹۰۶ با این خواسته مخالفت کرد و به صورت خودمختار، حاکمیت این جزایر را اعلام کرد!

1 <http://www.euronews.com/2016/04/15/protests-in-cairo-over-egypt-saudi-tiran-and-sanafir-island-deal>

بسته‌شدن تنگه‌ی تیران در ۱۹۵۱ تا معاهده‌ی کمپ دیوید در ۱۹۷۹ در سال ۱۹۵۱ دولت مصر (جمال عبدالناصر) عبور کشتی‌های اسرائیلی را از تنگه‌ی تیران ممنوع اعلام کرد و در ۲۵ ژوئن ۱۹۵۲ اسرائیل در واکنش به ممنوعیت رفت و آمد کشتی‌هایش، شبه جزیره‌ی سینا را به همراه دو جزیره‌ی تیران و صنایع اشغال کرد. در مارس سال ۱۹۵۷ اسرائیل با مشروط کردن حضور نیروهای بین‌المللی از جزیره‌ی سینا و این دو جزیره خارج شد.

در تاریخ ۱۹ می ۱۹۶۷ نیروهای بین‌المللی، شبه جزیره‌ی سینا را ترک کردند و ماموریت آنان در مصر به پایان رسید. سه روز پس از آن یعنی در تاریخ ۲۲ می، مصر به طور رسمی از مسدود کردن تنگه تیران به روی کشتی‌های اسرائیلی خبر داد. دهم ژوئن همان سال اسرائیل اشغال شبه جزیره‌ی سینا و دو جزیره‌ی تیران و صنایع را کامل کرد.

پیمان صلح کمپ دیوید

در ۱۷ سپتامبر ۱۹۷۸ مصر و اسرائیل توافق‌نامه‌ی صلح امضا کردند. در این توافق‌نامه که به «پیمان کمپ دیوید» شهرت دارد و توسط انور سادات رئیس‌جمهور وقت مصر و مناحیم بگین، نخست‌وزیر اسرائیل و با میانجیگری جیمی کارتر منعقد شد، اسرائیل متعهد شد تا در بازه‌ی زمانی ۳ ساله، نیروهای نظامی خود را از شبه جزیره‌ی سینا خارج کند. ۶ ماه بعد و در سال ۱۹۷۹، در الحاقیه‌ای که به عهدنامه‌ی کمپ دیوید^۱ افزوده شد، اسرائیل متعهد شد که هم‌اکنون ۴۵۰۰ شهروند خود را که در شبه جزیره‌ی سینا اسکان داده بود، خارج کند و در عوض، مصر نیز «حق کشتیرانی آزاد»^۲ در کانال سوئز، تنگه‌ی تیران و دیگر آبراهه‌های پیرامون را برای اسرائیل به رسمیت بشناسد.^۳

کنوانسیون سوم حقوق بین‌الملل دریاها ۱۹۸۲

در کنوانسیون سوم حقوق بین‌الملل دریاها که در سال ۱۹۸۲ به تصویب رسید، تنگه‌ی تیران به عنوان یک تنگه‌ی بین‌المللی به رسمیت شناخته شد. بر پایه‌ی ماده‌ی ۳۷ کنوانسیون ۱۹۸۲، تنگه‌هایی که بخشی از دریای آزاد یا منطقه‌ی انحصاری-اقتصادی را به دریای سرزمینی دولت دیگر متصل می‌کند، در زمره‌ی تنگه‌ی بین‌المللی شناخته شده است. ویژگی‌های یاد شده برای تنگه‌ی تیران کاملاً صادق است و از این

1 Framework of the Peace Treaty

2 Freedom of Passage

3 <https://www.jimmycarterlibrary.gov/documents/campdavid/frame.phtml>

روی، نظام عبور ترانزیتی در تنگه‌ی تیران برقرار می‌باشد (Cherchil & Lou, 2004:153). مفهوم عبور ترانزیت، به معنای آزادی کشتیرانی و پرواز بر فراز تنگه، تنها برای عبور پیوسته و سریع از تنگه‌های واقع در میان قسمتی از دریای آزاد یا منطقه‌ی انحصاری-اقتصادی یا به منظور ورود به کشور مجاور تنگه یا خروج از آن است. زیردریایی‌ها در هنگام عبور ترانزیت می‌توانند بدون اینکه به سطح آب بیایند، به راه خود ادامه دهند (ماده‌ی ۳۸ کنوانسیون ۱۹۸۲). کشتی‌ها و هواپیماهایی که از این حق استفاده می‌کنند، باید از ارتکاب هر عملی که به تهدید یا استفاده از زور علیه حاکمیت، تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی دو مجاور تنگه منجر گردد یا اصول حقوق بین الملل را نقض کند، خودداری کنند. افزون بر این، به جز در مواقع ضروری و خارج از کنترل، کشتی‌ها و هواپیماها باید عبوری پیوسته و سریع داشته باشند. در غیر این صورت، عبور، بی‌ضرر تلقی نخواهد شد و می‌توان از آن جلوگیری کرد. در عین حال، ماده‌ی ۴۴ کنوانسیون ۱۹۸۲، مقرر کرده است که دولت‌های حاشیه‌ی تنگه نباید در عبور ترانزیت اختلال ایجاد کنند یا به دلایل امنیتی یا هر علت دیگری، آنرا به تعلیق درآورند (Mirheydar et.al, 2012:273).

باتوجه به مجموعه قراردادهای یادشده (قرارداد مصر و عثمانی در سال ۱۹۰۴، پیمان صلح کمپ دیوید در ۱۹۷۹)، به نظر می‌رسد که عربستان سعودی از مبهم‌بودن وضعیت حقوقی دو جزیره‌ی صنایع و تیران در زمان جنگ اعراب و اسرائیل و پس از آن، اعلام‌شدن این دو جزیره به عنوان منطقه‌ی تحت نظارت نیروهای سازمان بین‌الملل، استفاده کرده است و در سال‌های ۱۹۴۹ تا ۲۰۱۶ به طرق مختلف، ادعای حاکمیت خود را بر دو جزیره‌ی یادشده تکرار کرده است.^۱

کنوانسیون بین‌المللی ۱۸۴۰ لندن

نکنه‌ی دیگر درباره‌ی قراردادهای ۱۹۰۴ و ۱۹۷۹، این است که در هیچ کدام از این معاهدات، رسماً و مشخصاً اسم دو جزیره‌ی «صنایع و تیران» ذکر نشده است. تنها در کنوانسیون بین‌المللی ۱۸۴۰ لندن^۲ و در بخش «مسائل شرقی»^۳، مشخصاً از دو شبه جزیره‌ی «تیران و صنایع» نام برده شده است. بر این اساس، «محمدعلی پاشا»^۴ که خدیو مصر بود و این کشور را به صورت خودمختار اداره می‌کرد، با درخواست از پادشاه عثمانی، خواستار تعیین قلمرو مصر شد. پادشاه عثمانی، صراحتاً «مصر و سودان و دو جزیره‌ی

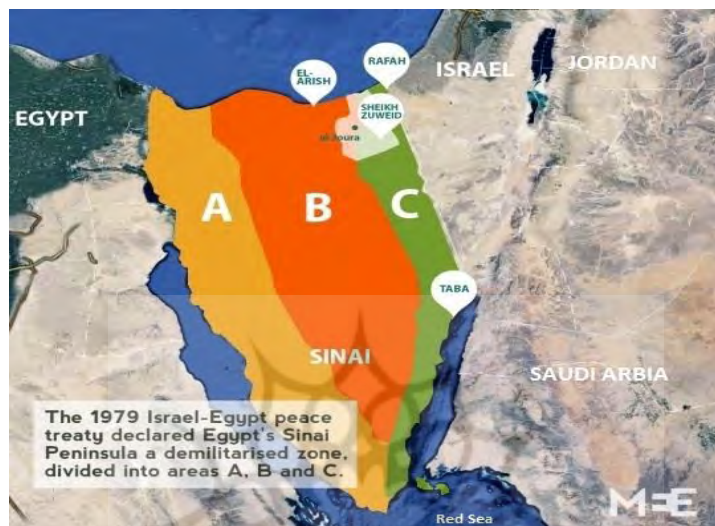
1 Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa, P. 2204.

2 London Convention of 1840

3 Eastern Question

4 Mehemet Ali

صنایع و تیران را جزء قلمرو مصر خواند. از زمان حضور نظامی سازمان ملل (MFO) در این دو جزیره، شبه جزیره سینا به سه بستر^۱ تقسیم شد که بستر A، شامل بخش غربی سینا، بستر B شامل قسمت میانی سینا و بستر C نیز دربردارنده بخش شرقی سینا، نوار غزه و دو جزیره تیران و صنایع است.

شکل ۲- در سال ۱۹۷۹ و در جریان پیمان صلح اسرائیل- مصر، شبه جزیره سینا به عنوان بستر غیرنظامی اعلام شد و به سه بستر A، B و C تقسیم شد. دو شبه جزیره صنایع و تیران، جزء بستر C سینا قرار گرفته‌اند.^۲

روی هم رفته، با فرض واگذاری دو جزیره یاد شده به عربستان، می‌توان سه عامل را در قرارداد ۸ آوریل ۲۰۱۶ و الحاق جزایر صنایع و تیران به عربستان، موثر دانست؛ پی‌گیری و پافشاری مستمر عربستان مبنی بر تعلق جزایر صنایع و تیران به این کشور؛ عربستان سعودی از زمان تاسیس رسمی خود در سال ۱۹۳۲ تا کنون، همواره مدعی حقوقی و حاکمیتی این دو جزایر بوده است.

وجود بحران‌های ژئوپلیتیک یهودی-عربی و تاثیر آن بر ابهام حاکمیتی دو جزیره؛ با آنکه به لحاظ تاریخی و به استناد کنوانسیون ۱۸۴۰ لندن، جزایر صنایع و تیران به مصر تعلق دارند، اما جنگ‌های اعراب

1 zone

2 Canadian Contingent Multinational Force and Observers Handbook, 10 Tactical Air Group, July 1987 (unclassified) A-4 and A-5.

و اسرائیل (که از سال ۱۹۴۹ تا ۱۹۷۹ به درازا انجامید) و موقعیت استراتژیک دو جزیره در این جنگ‌ها، مصر را به سوی اتخاذ سیاستی محافظه‌کارانه سوق داد. به‌گونه‌ای که دولت وقت مصر برای اجتناب از تیرگی در روابط قاهره-ریاض و نگهداشت اتحاد عربی در برابر اسرائیل در زمان جنگ، برای حضور نظامی در تیران و صنایع از عربستان سعودی، «اجازه گرفت». عربستان سعودی با استفاده از این سیاست محافظه‌کارانه‌ی مصر، پس از پایان جنگ‌های اعراب و اسرائیل در ۱۹۷۹، دوباره بر ادعای حاکمیتی خود بر دو جزیره پای فشرد.

بی‌ثباتی به‌وجود آمده در فضای سیاسی مصر پس از انقلاب‌های عربی، فضای مناسبی برای پیگیری ادعاهای حاکمیتی عربستان بر دو جزیره فراهم آورد. از سال ۲۰۱۱ بدین سو و همگام با تحولات جدید در جغرافیای سیاسی کشورهای عرب، حضور عربستان در معادلات منطقه‌ی خاورمیانه و شمال آفریقا پررنگ‌تر شد. «عربستان سعودی در سال ۲۰۱۳ و طی گفتگوهای فشرده‌ای با «محمد مرسی» (پنجمین رئیس جمهور مصر، از ۳۰ ژوئن ۲۰۱۲ تا ۳ جولای ۲۰۱۳) ادعاهای خود بر جزایر صنایع و تیران را مصرانه بی‌گیری کرد^۱. به‌نظر می‌رسد وزن ژئوپلیتیک بالای عربستان در مقایسه با دیگر کشورهای عربی، فضای مناسبی برای پیگیری ادعاهای حاکمیتی عربستان به‌ویژه در مورد جزایر یاد شده ایجاد کرده است.

ویژگی‌های قرارداد ۲۰۱۶

الف) ویژگی‌های حقوقی

در ۸ آوریل ۲۰۱۶، طی توافق‌نامه‌ای که میان پادشاه عربستان، سلمان بن عبدالعزیز با عبدالفتاح السیسی، رئیس جمهور مصر در شهر قاهره انجام گرفت^۲، دو جزیره‌ی تیران و صنایع به‌صورت کامل به عربستان سعودی واگذار شد. دولت مصر و پادشاهی عربستان، ۳ روز بعد و در ۱۱ آوریل ۲۰۱۶ (۲۱ فروردین ۱۳۹۵) این توافق‌نامه را رسماً تایید کردند. بر پایه‌ی این قرارداد، دو جزیره‌ی تیران و صنایع به قلمرو دریایی عربستان سعودی اضافه شد. با این حال، در تاریخ ۲۶ جولای ۲۰۱۶، دادگاه مصر، با صدور حکم اولیه و در ۱۶ ژانویه ۲۰۱۷ با صدور حکم نهایی، قرارداد ۸ آوریل ۲۰۱۶ میان مصر و عربستان را به

1 <http://www.al-monitor.com/pulse/afp/2016/09/egypt-saudi-court-diplomacy.html>

۲ برپایه‌ی اعلام مرکز خبررسانی دولت مصر، این قرارداد با کوشش‌های شریف اسماعیل، نخست وزیر مصر و محمد بن سلمان بن عادل (محمد بن سلمان آل سعود) جانشین ولی عهد عربستان سعودی عملی شد و در حضور پادشاه عربستان و رئیس جمهوری مصر در کاخ ریاست جمهوری مصر به امضاء رسید.

حالت تعلیق درآورد،^۱ اما این حکم از سوی ریاست جمهوری کنونی مصر (عبدالفتاح السیسی) ملغی اعلام نشده است و عربستان نیز به پیگیری و تکرار مدعیات خود مبنی بر تعلق جزایر تیران و صنافییر به این کشور، ادامه می‌دهد.

هنوز جزئیات دقیق و اسناد مربوط به قرارداد جدید میان قاهره و ریاض درباره‌ی واگذاری دو جزیره‌ی صنافییر و تیران منتشر نشده است. مرکز خبررسانی دولت مصر، مجموعه ادعاها را منتشر کرده است که بر اساس آن «پی‌گیری تاریخی رخدادهای، نشان می‌دهد که دو جزیره [صنافییر و تیران] متعلق به عربستان سعودی بوده است و در سال ۱۹۵۰ طی توافق که به امضای دو طرف رسید، اداره^۲ این دو جزیره به صورت موقت در اختیار مصر قرار گرفت تا با استفاده از موقعیت استراتژیک دو جزیره برای تقویت نیروهای نظامی عرب علیه اسرائیل، استفاده شود»^۳. همچنین براساس اسناد دیگری که دولت مصر منتشر کرده است، «در خلال سال‌های ۱۹۸۸ و ۱۹۸۹ مجموعه مکاتباتی میان مقامات بلند پایه‌ی دو کشور وجود دارد که در آن، پادشاه وقت سعودی (عبدالعزیز السعود) از طریق سفیر خود خطاب به دولت مصر بیان می‌دارد که اداره‌ی جزیره‌های صنافییر و تیران از سوی مصر پایان یافته است و حاکمیت این دو جزیره باید به عربستان بازگردد»^۴. اسناد دیگری که دولت مصر برای واگذاری دو جزیره به عربستان، بدان اشاره کرده است، شامل؛ (۱) نامه‌ای است که احمد عصمت عبدالمجید (وزیر امور خارجه‌ی مصر از سال ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۱ در زمان ریاست جمهوری حسنی مبارک) به عاطف صدقی (نخست وزیر مصر از سال ۱۹۸۶ تا ۱۹۹۶ در زمان ریاست جمهوری حسنی مبارک) نوشته و به تعلق این دو جزیره به عربستان سعودی اذعان کرده است. (۲) یک تلگراف محرمانه به سفارت آمریکا در قاهره در ۱۹۵۰ نیز نشان می‌دهد که صنافییر و تیران متعلق به عربستان سعودی است. در این تلگراف، وزیر خارجه‌ی آمریکا می‌گوید که «مصر، دو جزیره را در هماهنگی با عربستان سعودی تحت کنترل خود گرفته است تا از تجاوز اسرائیل و هر کشور خارجی دیگر به این دو جزیره پیشگیری کند»^۳. سندی از نماینده‌ی ارشد مصر در سازمان ملل در ۲۷ می ۱۹۶۹

1 http://moderndiplomacy.eu/index.php?Option=com_k2&view=item&id=1530:court-rejects-red-sea-islands-transfer-from-egypt-to-saudi-arabia&Itemid=139

2 Administration

3 Egyptian Cabinet: Tiran and Sanafir are two Saudi islands, *Egyptian State Information Service*, 13 April 2016.

4 Pierre-Emmanuel Dupont and Brian Mc Garry, *The Egypt-Saudi Arabia Agreement on Tiran and Sanafir*, Centre for International Land & Maritime Boundaries (LCILP) and London Center of International Law Practice (LCILP), April 2016, P. 4.

که در آن تصریح می‌کند که «مصر هیچ‌گاه داعیه‌ی حاکمیت بر دو جزیره و تملک آنرا نداشته است. بلکه، مصر تنها در اندیشه‌ی در دست گرفتن امور دفاعی این دو جزیره بوده است.»^۳ یک نقشه‌ی «مورد قبول» سازمان ملل که در ۱۶ نوامبر ۱۹۷۳ تهیه شده است و در آن، دو جزیره بر اساس قواعد حقوق بین‌الملل و کنوانسیون حقوقی سازمان ملل، درون مرزهای جغرافیایی عربستان قرار گرفته‌اند. (۴) مقاله‌ای از نیویورک تایمز به تاریخ ۱۹ ژانویه‌ی ۱۹۸۲ که در آن به «هراس اسرائیل از عادی شدن مناسبات عربستان و مصر و بازگشت دو جزیره به مالک حقیقی‌اش» اشاره شده است. (۵) مقاله‌ای از محمد البرادعی که در سال ۱۹۸۲ در مجله آمریکایی حقوق بین‌الملل^۱ چاپ شده است و (۶) درخواست قانونی مصر در ۱۹۹۰ برای «مشخص کردن دریای سرزمینی و منطقه‌ی انحصار اقتصادی» و اعلام نظر رسمی سازمان ملل، مبنی بر اینکه «دو جزیره‌ی تیران و صنافیر، خارج از دریای سرزمینی مصر هستند».

اسناد مورد اشاره تاکنون در معرض دید پژوهشگران قرار نگرفته است و عدم اعلام جزئیات حقوقی قرارداد نیز بر پیچیدگی‌های حقوقی-اسنادی این قرارداد افزوده است. درباره‌ی بازه‌ی زمانی حاکمیت عربستان سعودی بر دو جزیره‌ی یاد شده، تنها یکی از خبرگزاری‌های وابسته به اسرائیل، افشا کرده است که «دولت مصر، کنترل صنافیر و تیران را به مدت ۲۵ سال به عربستان واگذار کرده است و عربستان سعودی، رسماً متعهد شده است که حقوق کشتیرانی اسرائیل را طبق پیمان صلح کمپ دیوید به رسمیت بشناسد».^۲

ب) ویژگی‌های استراتژیک

اهمیت استراتژیک دو جزیره‌ی تیران و صنافیر به دلیل قرارگرفتن در کنار تنگه‌ی تیران است که دروازه‌ی ورود به خلیج عقبه به‌شمار می‌آید. راه‌های دسترسی به تنگه‌ی تیران تحت تسلط جزایر تیران و صنافیر قرار دارد. تنگه‌ی تیران، تنها راه دسترسی برای بندر اسرائیلی ایلات و بندر اردنی عقبه است. بر پایه‌ی استانداردهای جهانی، تنگه‌ی تیران یک آبراه استراتژیک محسوب نمی‌شود و تعداد کشتی‌هایی که روزانه از این تنگه عبور می‌کنند، کمتر از تعداد انگشتان دو دست است. این تنگه از نظر برقراری ارتباط میان دریا‌های عمده هم، فاقد اهمیت است، چراکه خلیج عقبه کاملاً در داخل آب‌های سرزمینی مصر، اردن، عربستان و اسرائیل قرار دارد (Drysdale & Blake, 2007:188). به دلیل مناقشه‌ی تاریخی میان

1 American Journal of International Law

2 [https:// counterjihadreport. com/ 2016/04/13/israel-says-it-gave-written-consent-to-saudi-island-transfer](https://counterjihadreport.com/2016/04/13/israel-says-it-gave-written-consent-to-saudi-island-transfer)

اعراب دو سوی خلیج عقبه با اسرائیل، می‌توان گفت که این تنگه دست کم برای اسرائیل، ارزشی استراتژیک دارد.

عبور ترانزیتی و کشتیرانی آزاد در خلیج عقبه از طریق تنگه‌ی تیران، همواره یکی از دغدغه‌های استراتژیک اسرائیل بوده است. در زمان جنگ اعراب و اسرائیل، دو جزیره‌ی تیران و صنافیر (به همراه همه‌ی بخش‌های شبه جزیره‌ی سینا) دو بار در سال‌های ۱۹۵۲ و ۱۹۶۷ به تصرف اسرائیل درآمد. مصر به‌عنوان یکی از مهمترین کشورهای عربی درگیر با اسرائیل، همواره با تسلط بر دو جزیره‌ی تیران و صنافیر، چالشی جدی برای کشتیرانی اسرائیل ایجاد می‌کرد. همچنانکه پیشتر نیز گفته شد، با امضای ماده الحاقیه‌ی پیمان صلح کمپ دیوید، مصر متعهد شد که آزادی کشتیرانی اسرائیل را در تنگه‌ی تیران به رسمیت بشناسد. پس از آن و در کنوانسیون سوم حقوق دریاهای ۱۹۸۲، تنگه‌ی تیران به‌عنوان تنگه‌ی استثنایی بین‌المللی شناسایی شد و بدین ترتیب، حق عبور بی‌ضرر غیرقابل تعلیق برای اسرائیل در این تنگه، رسمیت حقوقی و بین‌المللی یافت.

ج) ویژگی‌های اقتصادی

دو جزیره‌ی تیران و صنافیر از نظر ژئواکونومیک، ارزش چندانی ندارند. تاکنون هیچ منبع نفت یا گاز در این دو جزیره یافت نشده است. نزدیک‌ترین میدان نفتی به دو جزیره، دو میدان نفتی «مورگان» و «بلائیم»^۱ در جنوب مصر است که به‌صورت مستقیم، نزدیک به ۴۵ کیلومتر با جزیره‌ی تیران فاصله دارد (شکل ۳). مخالفت دادگاه عالی مصر با واگذاری جزایر به عربستان و افزایش ابهامات درباره‌ی سرنوشت این قرارداد، توافقات اقتصادی مصر و عربستان را نیز در هاله‌ای از ابهام فرو برده است. بر پایه‌ی توافقات اولیه‌ی صورت‌گرفته میان مصر و عربستان، ریاض متعهد شده بود که مبلغ ۳ هزار میلیون دلار برای احداث پل ارتباطی میان عربستان و مصر سرمایه‌گذاری کند. این گذرگاه هوایی که قرار است عربستان و مصر را به یکدیگر متصل کند، از زمان ریاست جمهوری حسنی مبارک مطرح شده است. در نخستین طرح، محدوده‌ی ساخت این گذرگاه، به صورت مدور از جنوب خلیج عقبه تا شمال دریای سرخ مشخص شده بود (شکل ۴). اما در توافق جدید پس از واگذاری جزایر تیران و صنافیر به عربستان، قرار است این پل رأس القصبه در منطقه‌ی تبوک عربستان را از طریق جزیره‌ی تیران به رأس الغمیله^۲ در

1 Belayim

2 Ras Ghamila

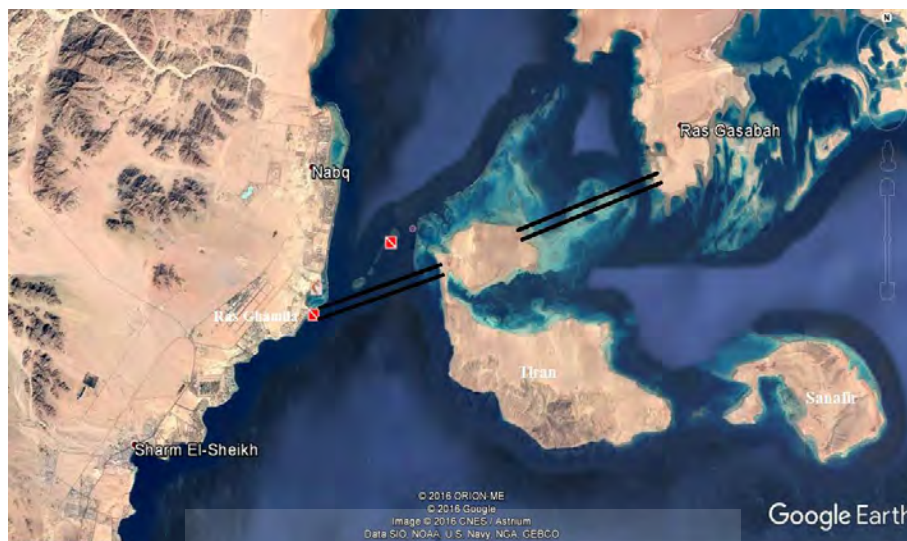
بندر شرم الشيخ مصر متصل کند (شکل ۵). امتداد شرقی و غربی این گذرگاه به صورت یک خط ارتباطی استراتژیک، قرار است از طریق راه آهن و گذرگاه‌های هوایی، خلیج فارس را به دریای مدیترانه متصل کند. این خط از امارات آغاز و به شهر اسکندریه در مصر منتهی می‌شود (شکل ۶).

شکل ۳- فاصله‌ی مستقیم جزیره‌ی تیران تا نزدیکترین میدان نفتی بلائیم در منتهی الیه جنوب شبه جزیره‌ی سینا (منبع تصویر: Google Earth, ترسیم جزئیات از نگارندگان)

شکل ۴- محدوده‌ی ساخت گذرگاه هوایی میان عربستان و مصر در زمان ریاست جمهوری حسنی مبارک (منبع: <http://www.projectsforegypt.com/egypt---saudi-causeway.html>)

شکل ۵- خط ارتباطی مصر و عربستان بر پایه‌ی توافق ۸ آوریل ۲۰۱۶. این خط ارتباطی که به صورت گذرگاه هوایی ساخته خواهد شد، رأس القصبه در منطقه‌ی تبوک عربستان را به جزیره‌ی تیران و به رأس

الغمیله در شرم الشيخ مصر متصل خواهد کرد

(منبع تصویر: Google Earth، ترسیم جزئیات از نگارندگان).

شکل ۶- خط مواصلاتی خلیج فارس به دریای مدیترانه

(<http://www.projectsforegypt.com/railway-project--big-picture.html>)

د) دریای سرزمینی عربستان و مصر در دریای سرخ

برای بررسی دریای سرزمینی عربستان و مصر در دریای سرخ با توجه به تحولات دو جزیره‌ی تیران و صنایع، باید از فاصله‌ی جزایر نسبت به سواحل دو کشور آگاهی داشت. در صورتی که فاصله‌ی یک جزیره از ساحل یک کشور، بیشتر از ۱۲ مایل باشد، آن کشور نمی‌تواند از جزیره به عنوان خط مبدا برای ترسیم دریای سرزمینی خود استفاده کند و تنها می‌تواند از دریای سرزمینی ۱۲ مایلی مختص به جزیره بهره‌مند شود. جدول زیر، فاصله‌ی تقریبی مستقیم هر کدام از جزایر تیران و صنایع را نسبت به سواحل عربستان و مصر، نشان می‌دهد.

جدول ۱- فاصله‌ی جزایر تیران و صنایع از ساحل عربستان و مصر

جزایر فاصله	تیران و صنایع	تیران تا ساحل مصر	تیران تا ساحل عربستان	صنایع تا ساحل مصر	صنایع تا ساحل عربستان
بیشترین فاصله‌ی تقریبی مستقیم (به مایل)	۱۴	۱۱	۷	۲۱	۱۰
کمترین فاصله‌ی تقریبی مستقیم (به مایل)	۲	۴	۵	۱۷	۶

(منبع: American Navigation System, 2016)

از نظر جغرافیای سیاسی دریاها، در صورت واگذاری دو جزیره‌ی تیران و صنایع در دهانه‌ی خلیج عقبه، دریای سرزمینی عربستان از محدوده‌ی راس شیخ محمد و راس القصبه فراتر می‌رود. از آنجا که بر پایه‌ی حقوق بین الملل دریاها، جزایر نیز می‌توانند دریای سرزمینی داشته باشند، بنابراین حاکمیت عربستان بر خلیج عقبه و دریای سرخ بیشتر می‌شود. گذشته از این، اگر گذرگاه ارتباطی تبوک-شرم الشیخ اجرائی شود، آنگاه جزیره‌ی تیران می‌تواند به عنوان خط مبدا برای تعیین دریای سرزمینی عربستان مورد استفاده قرار گیرد و قلمرو غربی عربستان در دریای سرخ تا ۲۰۰ مایل از امتداد خط مبدا جزیره‌ی تیران امتداد می‌یابد (البته برای اینکه یک جزیره بتواند دریای سرزمینی داشته باشد، باید قابل سکونت هم باشد). (Drysdale & Blake, 2007:166). با این حال، قرارگرفتن جزیره‌ی تیران در کنار تنگه‌ی تیران با پهنای حداکثر ۳ مایل که منطقه‌ی انحصار اقتصادی دو کشور عربستان و مصر را به دریای سرزمینی یکدیگر

متصل می‌کند و نیز حق رسمی اسرائیل برای «عبور ترانزیتی» از تنگه‌ی تیران^۱، استفاده‌ی عملی عربستان از جزیره‌ی تیران برای ترسیم خط مبدا را با چالش‌هایی مواجه ساخته است.

با توجه به مندرجات جدول ۱، فاصله‌ی جزیره‌ی تیران تا ساحل مصر کمتر از ۱۲ مایل است و بنابراین، مصر نیز می‌تواند از این جزیره به عنوان خط مبدا برای ترسیم دریای سرزمینی خود در دریای سرخ استفاده کند. افزون بر این، مصر می‌تواند از شبه‌جزیره‌ی سینا نیز به عنوان خط مبدا استفاده کند که در این صورت، دریای سرزمینی مصر با دریای سرزمینی سودان، اریتره و جیبوتی تلاقی پیدا می‌کند. به دلیل عرض کم دریای سرخ، کشورهای دو سوی این دریا، هنوز به هیچ توافقی در تعیین مرزهای دریایی خود نرسیده‌اند و سرنوشت مبهم جزایر تیران و صنایفیر نیز بر پیچیدگی حقوقی مرزهای دریایی در دریای سرخ افزوده است.

در همین راستا، مرزهای دریایی عربستان و مصر در خلیج عقبه و دریای سرخ، هنوز تعیین نشده است. بر پایه‌ی توافقی که در ۱۸ ژانویه‌ی سال ۱۹۹۶ صورت گرفت، مرزهای دریایی خلیج عقبه در بخش شمالی آن، میان اسرائیل و اردن تعیین حدود شد. در ۱۶ دسامبر سال ۲۰۰۷ نیز مرزهای دریایی عربستان و اردن در خلیج عقبه، مشخص شده است!

با توجه به اینکه جزیره‌ی صنایفیر برای تعیین خط مبدا، دارای وضعیت مناسب‌تری نسبت به تنگه‌ی تیران است، بنابراین عربستان به صورت بالقوه می‌تواند از این جزیره برای ترسیم خط مبدا خود استفاده کند. با توجه به طول تقریبی ۱۵۴ هزار کیلومتری خط ساحلی عربستان در دریای سرخ، استفاده از جزیره‌ی صنایفیر به عنوان خط مبدا، قلمرو دریایی عربستان را در دریای سرخ افزایش خواهد داد. با این حال، پهنای حداکثر ۳۴۰ کیلومتری دریای سرخ، استفاده‌ی بالفعل عربستان از خط مبدا جزیره‌ی صنایفیر (برای تعیین حدود منطقه‌ی نظارت و منطقه‌ی انحصاری-اقتصادی) و توافق با کشورهای پیرامون این دریا (مصر، سودان، اریتره و یمن) را با چالش‌هایی جدی مواجه خواهد ساخت.

نتیجه‌گیری

مناقشه‌ی کشورها برای سلطه بر فضاها‌ی جغرافیایی پیرامون خود، بازتابی از قلمروسازی و اهمیت فزاینده‌ی پدیده‌های جغرافیایی در مناسبات و معادلات سیاسی است. در همین راستا، کشمکش‌ی دیرپا میان

1 Pierre-Emmanuel Dupont and Brian Mc Garry, The Egypt-Saudi Arabia Agreement on Tiran and Sanafir, Centre for International Land & Maritime Boundaries (LCILP) and London Center of International Law Practice (LCILP), April 2016, P. 5.

عربستان سعودی و مصر بر سر حاکمیت دو جزیره‌ی تیران و صنایع پدید آمده است. از سال ۱۹۳۲ که پادشاهی عربستان سعودی پایه‌گذاری شد، این کشور با تکرار بی‌وقفه‌ی ادعاهای سرزمینی، دو جزیره‌ی تیران و صنایع را جزء قلمرو دریایی خود برشمرد. با پیدایش کشور اسرائیل پس از پایان جنگ دوم جهانی، دو کشور عربستان و مصر برای اتحاد علیه این کشور نوپا در طی مجموعه توافقات غیرمکتوب، از موقعیت استراتژیک جزایر تیران و صنایع برای سلطه بر تنگه‌ی تیران استفاده کردند. بر پایه‌ی این توافق، کشور مصر نیروها، ابزارها و پایگاه‌های نظامی خود را در دو جزیره‌ی مذکور بر پا داشت و با بستن تنگه‌ی تیران، دسترسی اسرائیل به دریای سرخ را قطع کرد. در خلال ۳۰ سال نبرد میان جبهه‌ی عربی و اسرائیل، جزایر تیران و صنایع بارها به تصرف اسرائیل درآمد تا این کشور از دسترسی خود به دریای سرخ از رهگذار تنگه‌ی تیران اطمینان حاصل کند. پس از پیمان صلح کمپ دیوید، اسرائیل متعهد شد که به اشغال نظامی جزایر تیران و صنایع و نیز شبه جزیره‌ی سینا پایان دهد و در مقابل، مصر حق آمد و شد آزادانه از تنگه‌ی تیران را برای اسرائیل به رسمیت بشناسد. در کنوانسیون سوم حقوق بین الملل دریاها نیز تنگه‌ی تیران به‌عنوان تنگه‌ای بین‌المللی شناخته شد و عبور ترانزیتی برای اسرائیل در این تنگه، رسمیت حقوقی یافت. با این حال، مسئله‌ی حاکمیت جزایر تیران و صنایع همچنان به‌گونه‌ای مناقشه‌آمیز میان مصر و عربستان باقی ماند. همچنانکه نتایج این تحقیق نیز نشان می‌دهد، بر پایه‌ی مطالعه‌ی تاریخی اسناد موجود، دو جزیره‌ی تیران و صنایع بر پایه‌ی کنوانسیون بین‌المللی ۱۸۴۰ لندن به مصر تعلق دارد، اما پی‌گیری مصرانه‌ی عربستان سعودی همراستا با بی‌ثباتی فزاینده در فضای سیاسی مصر، منجر به امضای قرارداد ۸ آوریل ۲۰۱۶ از سوی رئیس‌جمهوری مصر شد. گرچه در تاریخ ۱۶ ژانویه ۲۰۱۷، دادگاه عالی قانون اساسی مصر از تأیید این قرارداد به صورت رسمی و نهایی خودداری کرد، اما به‌نظر می‌رسد ادامه‌ی بی‌ثباتی‌ها در فضای سیاسی مصر، وزن ژئوپلیتیک عربستان را برای پیگیری ادعای حاکمیتی خود بر جزایر یاد شده افزایش دهد. روی هم رفته، با فرض واگذاری دو جزیره‌ی تیران و صنایع به عربستان سعودی، می‌توان نتیجه گرفت که دریای سرزمینی عربستان در دریای سرخ ۱۲ مایل افزایش خواهد یافت. با توجه به خط ساحلی طویل این کشور در دریای سرخ، حاکمیت بر جزایر یاد شده، از اهمیت قلمروسازی فزاینده-ای برای عربستان سعودی برخوردار است. در صورتی که جزایر تیران و صنایع در حاکمیت مصر باقی بمانند، آنگاه مصر می‌تواند از جزیره‌ی تیران به‌عنوان خط مبدئی برای ترسیم دریای سرزمینی خود در دریای سرخ استفاده کند. از دیگر سوی، با توجه به فاصله‌ی بیش از ۱۲ مایلی صنایع از ساحل مصر و

توجه به قاعده‌ی حقوقی دریای سرزمینی جزایر، مصر می‌تواند ۱۲ مایل دریایی در جزیره‌ی صنafir، دریای سرزمینی داشته باشد. اما نکته‌ی مهمتر درباره‌ی عرض اندک دریای سرخ است که ترسیم مرزهای دریایی در این دریا تاکنون به نتیجه نرسیده است و بنابراین، واگذاری جزایر تیران و صنafir به عربستان یا ابقای آن در حاکمیت مصر، همچنان استفاده‌ی عملی این دو کشور از مرزهای دریایی خود را با چالش‌هایی مواجه خواهد ساخت.

از سوی دیگر، اگر جزایر یادشده به حاکمیت عربستان در آید، در آن صورت هر دو کشور مصر و عربستان در دریای سرزمینی تنگه‌ی تیران مشترک هستند، اما اگر جزایر در حاکمیت مصر باقی بماند، در آن صورت، تمامی تنگه در حاکمیت مصر خواهد بود. با این حال، با توجه به پیمان صلح کمپ دیوید و مهمتر از آن، کنوانسیون سوم حقوق بین الملل دریاها ۱۹۸۲، تنگه‌ی تیران به‌عنوان یک تنگه‌ی بین‌المللی شناخته شده و حق عبور بی‌ضرر غیر قابل تعلیق در آن رسمیت یافته است. بنابراین، واگذاری جزایر تیران و صنafir به عربستان سعودی و یا ابقای این دو جزیره در حاکمیت مصر، نمی‌تواند تغییری در نظام حقوقی حاکم بر تنگه‌ی تیران ایجاد کند.

کتابنامه

1. American Navigation System (2016). *Distances in Tiran and Sanafir in Red Sea*, available at: [https:// search. rpxcorp. com/ lit/ flmdce- 297504- american - navigation-systems-v-apple](https://search.rpxcorp.com/lit/flmdce-297504-american-navigation-systems-v-apple)
2. Cherchil, R. & Lou, A. (2004). *International rights of the sea* (B. Aghaei, Trans.). Tehran: Center of Political and International Studies. [In Persian].
3. Colin, S. (2013). *A History of Modern Israel*, London: Cambridge University Press.
4. Daily News (2016). Israel studying legal status of Tiran and Sanafir islands, announcement expected soon , *Daily News Egypt*, retrieved at 11 April 2016.
5. Drysdale, A. & Blake, G.H. (2007). *The Middle East and North Africa: A political geography*, (D. Mirheydar, Trans.). Tehran: Ministry of Foreign Affairs. [In Persian].
6. Dupont, P.E., Brian Mc Garry, B.M. (2016). *The Egypt-Saudi Arabia Agreement on Tiran and Sanafir*, Centre for International Land & Maritime Boundaries (LCILP) and London Center of International Law Practice (LCILP).
7. Egyptian State Information Service (2016). Egyptian Cabinet: Tiran and Sanafir are two Saudi islands, retrieved at 13 April 2016.
8. Mattar. P. (2004). *Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa*, USA: Macmillan Reference
9. MFO (1987). *Canadian Contingent Multinational Force and Observers Handbook*, 10 Tactical Air Group.

10. Mirheydar, D., Rasti, O., & Mirahamdi, F. (2012). *Principles of political geography*. Tehran: SAMT. [In Persian].
11. NASA (2017), Climatology of the Tiran and Sanafir at the Mouth of Tiran Strait, PP.1-4, available at: <http://visibleearth.nasa.gov/view.php?id=81772>
12. Wikimapia (2016). The Strait of Tiran, available at: Wikimapia.org
13. World Map (2017). The Package of the Middle East Thematic Maps, available at: <http://worldmap.harvard.edu/maps/10759>
14. ww.moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1530:court-rejects-red-sea-islands-transfer-from-egypt-to-saudi-arabia&Itemid=139
15. www.al-monitor.com/pulse/afp/2016/09/egypt-saudi-court-diplomacy.html
16. www.counterjihadreport.com/2016/04/13/israel-says-it-gave-written-consent-to-saudi-island-transfer
17. www.euronews.com/2016/04/15/protests-in-cairo-over-egypt-saudi-tiran-and-sanafir-island-deal
18. www.jimmycarterlibrary.gov/documents/campdavid/frame.phtml
19. www.projectsforegypt.com/egypt---saudi-causeway.html
20. www.projectsforegypt.com/railway-project---big-picture.html

